

знищення. Авторська есхатологія при цьому є послідовно християнською: що мало початок, матиме і кінець. Зустріч персоніфікованих смерті (пророку) і сексу (Лани) завершується передбачувано, і якщо життя здебільшого лишає «криваві мозолі на душі» [4, с. 20], то смерть постає істиною, відповіддю на всі питання.

Література

1. Зборовська Н. Містична безодня у прозі Олеся Ульяненка / Н. Зборовська., М. Ільницька // Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. – Львів : Літопис, 1999. – С. 160–178.
2. Тендітна Н. М. Естетика смерті у прозі Є. Пашковського та О. Ульяненка : Монографія / Н. М. Тендітна. – Слов'янськ : [Канцлер], 2010. – 168 с.
3. У знятому на плівку дні. Олесь Ульяненко / Упоряд.: Н. Степула. – К : Український пріоритет, 2012. – 224 с.
4. Ульяненко О. Пророк : роман / О. Ульяненко. – К. : Український пріоритет, 2013. – 176 с.
5. Фрейд З. Жуткое / З. Фрейд // Интерес к психоанализу : сборник / [Пер. с нем.] – Мн. : «Попурри», 2006 – С. 350–389.
6. Харчук Р. Сучасна українська проза : Постмодерний період / Р. Харчук. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 248 с.

Сіробаба М.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2-14.09

ПОЕТИКАЛЬНИЙ УНІВЕРСУМ ЛІРИКИ М. ХВИЛЬОВОГО

Стаття є спробою виправити певну диспропорцію, що склалася в дослідженні творчої спадщини М. Хвильового. Замовчуваний у радянські часи, митець досить часто згадується в незалежній Україні, однак переважно як прозаїк, публіцист або політик. Поетична складова його письменницького доробку літературознавцями майже не висвітлювалася. Між тим, обсяг творів М. Хвильового, приналежних до цього роду літератури, є досить солідним. Саме їхня поетика знаходиться в центрі уваги даної праці.

Ключові слова: лірика, поетика, наскрізна тема, складники версифікації.

Серобаба Н.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

ПОЭТИКАЛЬНЫЙ УНИВЕРСУМ ЛИРИКИ Н. ХВЫЛЕВОГО

Статья является попыткой исправить некую диспропорцию, сложившуюся в исследовании творческого наследия Н. Хвильового. Творец, который замалчивался в советские времена, в независимой Украине вспоминается довольно часто, однако преимущественно как прозаик, публицист или политик. Поэтическая составляющая его творчества литературоведами почти не освещалась. Между тем, объём сочинений

Н. Хвильового, относящихся к этому роду литературы, является довольно солидным. Именно их поэтика находится в центре внимания данной работы.

Ключевые слова: лирика, поэтика, сквозная тема, версификационные составляющие.

Sirobaba M.

– Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor of the Chair of Ukrainian Language and Literature of Donbass State Teachers' Training University

THE POETICAL UNIVERSE OF M. KHVYLOVY'S LYRICS

The article is an attempt to correct a disparity that has arisen in the study of M. Khvylovy's literary heritage. The writer, suppressed in Soviet times, is often referred in independent Ukraine, but primarily as a novelist, journalist and politician. Literary critics almost never discover much such component of writer's works as poems. Meanwhile, the numbers of M. Khvylovy's works, belonging to a kind of lyrical literature, is solid enough. So the poetics of his poems is the focus of this article.

Key words: *lyrics, poetics, underlying theme, versificational component.*

Для людини, бодай схематично обізнаної в історії української літератури, постать Миколи Хвильового не потребує якоїсь особливої презентації. Упродовж останніх двох десятиріч його ім'я згадується досить часто. Після тривалого замовчування читачеві повернуто твори митця, а відомості про нього самого можна знайти в підручниках, довідниках, антологіях, періодиці тощо. Однак характеризується він при цьому переважно як ініціатор, організатор, активний учасник літературних організацій, полеміст, дискусант чи то один з провідних прозаїків свого часу. Принагідно зауважується, що дебютував М. Хвильовий 1921 року як поет, перу якого належать збірки «В електричний вік» і «Молодість». Далі цього зауваження справа здебільшого не рухається, про що свідчить аналіз досліджень.

Скажімо, Д. Донцов, який гарячим слідом відгукнувся на самогубство М. Хвильового, жодним словом не прохопився про нього як про поета, хоча обсяг статті становить майже два десятки сторінок.

М. Жулинський у передмові до двотомника М. Хвильового лишень у кількох рядках торкається питання поетичної складової творчості останнього, згадуючи про статтю М. Йогансена, вміщену на сторінках журналу «Шляхи мистецтва» того ж 1921 року, де вірші М. Хвильового аналізуються вкупі з творами П. Тичини, М. Чумака, В. Сосюри, В. Еллана, М. Семенка, а узагальнення сформульовано так: «М. Хвильовий, крім того, що він поет – як слід тому бути – з повним розумінням науки поетики, ще й іде своїм шляхом, яким до нього не йшов ніхто ні в російській, ні в українській літературі» [2, с. 15]. Наводяться також три невеликі уривки поезій. Натомість

прозовий доробок письменника аналізується досить розлого.

Л. Плющ поезію М. Хвильового аналізує детальніше, але в специфічному ключі й дещо плутано, що певною мірою й сам усвідомлює: «Ключ антропософії, головний, яким я пробую розкрити «секрети його творчості», сам по собі технічно складний» [4, с. 23]. І далі: «Це дало змогу розшифрувати поодинокі образи та розглянути кілька художніх прийомів Хвильового. Та кожна з таких розшифровок викликає все нові питання й породжує нові сумніви, як щодо конкретних інтерпретацій, так і щодо самої методології» [4, с. 312].

Спостерігаємо, таким чином, певну диспропорцію в дослідженні творчої спадщини письменника. виправити, бодай частково, такий стан справ і ставимо собі за мету, підпорядковуючи їй як завдання окреслення сукупності складників поетики ліричних творів М. Хвильового детальніше ніж у М. Жулинського й «прозоріше» ніж у Л. Плюща.

Щодо методологічної складової нашої праці, то найбільш доцільним тут, як бачиться, буде поєднання біографічного методу з культурно-історичним та компаративним методами за дотримання принципів історизму та формозмістової єдності.

У цьому ключі першим до розгляду беремо вірш «О рудні, ваше свято...» зі збірки «Молодість», що є своєрідною декларацією життєвого кредо ліричного героя:

Родився я у клуні,
В степах мантачив сміх,
Виховувався в буйних
Просторах золотих.

Але колись заводи
Покликали міцніш,
І я в лани, городи
Встромив забуття ніж.

Поручкався з телицею,
Коню, волам вклонивсь
І до заліза й криці
Хлопчиськом покотивсь
[7, с. 46].

Цей зразок громадянської лірики прикметний насамперед тим, що тут ми стикаємося з людиною геть іншого типу, ніж зустрічали донедавна, коли місто мислилося українським селянином як щось чужорідне, навіть вороже, коли випадки бурлакування були саме випадками (здебільшого вимушеними, спричиненими несприятливими обставинами) і, м'яко кажучи, не віталися

громадою. Герой же М. Хвильового, здається, без жодних вагань спалює всі мости, які єднують його з прадавньою українською ментальністю, не беручи до уваги гіркою, позначеного драматизмом, а то й трагізмом, досвіду Миколи Джері, бурлачки Василя чи Христі Притиківни. Проблему вибору між селом і містом він легко (легковажно?) вирішує на користь останнього, при цьому бачить його не як осердя комфорту чи скупчення цивілізаційних вигод, а як таку собі індустріальну Мекку. Минулому ж в образі матері адресуються слова:

Не шкодуй, моя мила мати,
Що я степ рясний залишив
[7, с. 46],

які дивним чином корелюються з есенінськими:

Разбуди меня завтра рано,
О моя терпеливая мать!
[1, с. 62].

Як бачимо навіть розмір цих двох віршів однаковий. Та якщо російський поет, звертаючися до матері, говорить:

Воспою я тебя и гостя,
Нашу печь, петуха и кров...
И на песни мои прольётся
Молоко твоих рыжих коров
[1, с. 63],

то наш за тієї ж ситуації співає іншої:

Ледве ранок тремтячий, рожевий
Заголоти темряву підскоче,
Я, як сонце безкрайо веселе,
На завод положу свої очі
[7, с. 48].

І в той час, коли С. Єсенін каже: «Я последний поэт деревни», М. Хвильовий заявляє:

Я із жовтоблакиття перший
На фабричний димар зліз
[7, с. 79].

Думка продовжується в рядках поеми «В електричний вік»:

Я хочу нести вісті
з берегів електричного царства.
Але я – не Гастев, не Маяковський,
не Єсенін,
я з української діжки беру хміль
[7, с. 84].

Загалом тема індустріалізації зустрічається в переважній більшості поезій М. Хвильового, що дає підстави вважати її

наскрізною. Можна, здається, говорити й про тенденційність: надто вже відверто виражає автор своє ставлення до означуваного.

З історії знаємо, що процес індустріалізації в Україні супроводжувався нищенням селянства шляхом примусової колективізації, розкуркулення й голодомору. Знаємо також, що наш поет входив до лав правлячої партії, яка й організувала всі ці злочини, однак залишатися мовчазним спостерігачем він не може, відреагувавши, зокрема, на голод однойменним віршем. Щоправда, потерпають тут не люди:

Обгризли дерева за повіткою коні ...
...А сонце в рослину смертельні ножі ...
...За повіткою голодні собаки
Доїдають торішній гній
[7, с. 67].

Хоча відомо, що насправді люди, поївши коней, собак, траву, кору з дерев, а іноді й одне одного, вимирали не повітками, а повітами. Про це М. Хвильовий не написав. Сказати, що не знав реального стану справ, не можна, оскільки жив фактично в епіцентрі лиха. І хай наразі йдеться про голод 1921-го року, а не 1933-го (самовидцем якого він так само був), різняться вони лишень кількістю жертв, а не ступенем страждань цих жертв. До речі, не знайшли свого відображення ці страхіння й у прозі митця. Поясненням тут може бути як банальний інстинкт самозбереження, так і макіавеллівська формула, згідно з якою мета виправдовує засоби. На користь останнього свідчать, зокрема, рядки вірша «Я тепер покохав город»:

І співають мені тротуари
про далеку прекрасну мету
[7, с. 105].

Очільник світового пролетаріату вважав запорукою побудови комунізму тотальну електрифікацію. Наш фігурант, як розуміємо, додає до цього ще й індустріалізацію. І переконаний він у цьому так глибоко, що це стає його власною релігією:

І молився я:
Отче наш – електричної системи
віку!
...
Да буде твоя непохитна воля
там –
на землі,
як тут –
в заводі

[7, с. 81].

«Не можна проповідувати те, чим ти не живеш» [5, с. 9], – говорить святий Франциск Ассизький. До ліричного «Я» аналізованих творів питань у зв'язку з цим не виникає, однак і йому не є чужим ніщо людське, в тому числі й сумніви:

На Сумській
запаштетився
гул.
На Московській
регіт.
А край міста
стогін,
І я, колишній регент,
стою без дороги...

...

А може... може, так –
розірвана на клоччя
майбутнього мета?

[7, с. 112].

Проблемно-тематична домінанта, що нами тут виявлена, можливо, й не належить до прерогатив М. Хвильового, однак на той час вона була безумовно новаторською.

Не є такою версифікаційна складова його лірики: силабо-тоніка з переважанням 3-4 – стопних ямбів, зрідка зустрічається тонічний вірш. У строфічній будові спостерігаємо певну (іноді повну) дисгармонійність. У деяких творах (наприклад, у поемі «Зелена туга») представлено всі типи строф від дистиха до нонаверса. Частими є випадки нерівностопного віршування, до того ж багато неточних рим («дві – чобітки», «кінця – поросся», «зорі – вчора», «смуток – гуси», «встигне – машини», «будинок – розкинуть» і таке інше). Щоправда, серед усього цього надibuємо двійко майже канонічних тріолетів (маються незначні відхилення в схемі римування), що можна розцінити як опонування П. Тичині, якому, до речі, присвячено один із віршів нашого автора і який фактично в той самий час написав:

Нещасна, жалка ж та рука,
що тріолетами годує
робітника
[6, с. 11].

Якщо ж говорити про стилістику лірики М. Хвильового, то тут його талант віршника розкрився найпотужніше, особливо в царині метафори. Унаочнимо низкою прикладів:

Дивлюсь – на обр'ю веслом

Зоря гребе у східній криці
[7, с. 47],
Гнідої спеки оберемок
Лежить у мене на спині
[7, с. 50],
А хмара – чавунний, розпатланий сволок –
За сонцем русявим тече
[7, с. 55],
Як ховався місяць в пелюстках світанку
І так тепло сіяв діаманти схід
[7, с. 64],
Блакитний мед до уст прилип,
душа – метелик колекційний,
приколена натхненням до небес
[7, с. 77] тощо.

Бачимо, що метафора наразі постає здебільшого на основі епітета через порівняння. Утворюється своєрідна багат шарова тропова структура, яка й до сьогодні не втратила своєї естетичної цінності й привабливості, хоча писалося це майже 100 років тому. Тож пристаємо до думки про те, що: «Метафора тут подібна до загадки, але з тією відмінністю, що не підлягає декодуванню, вимагаючи визнання за собою нової реальності, розбудованої за естетичними принципами» [3, с. 457].

Узагальнюючи викладене, можемо зробити певні висновки. Отже, кредо ліричного героя М. Хвильового полягає в його вірі в те, що засобом досягнення великої мети (вселюдського щастя) є тотальна індустріалізація. Заради цього він без вагань відгетькує досвід попередніх поколінь патріархального українського селянства й стає співцем прийдешнього, яке бачиться йому величним і прекрасним. Така проблемно-тематична парадигма, принаймні для того часу (20-ті роки ХХ ст.), є новаторською, а стосовно нашого фігуранта ще й наскрізною щодо його поетичного доробку.

Версифікаційна складова проаналізованих творів є традиційною: в основному ямбічні розміри силабо-тоніки. Зрідка використовується тонічний вірш. Якість рим кульгає, багато з них є неточними.

Найвищого рівня поетичного хисту М. Хвильовий досягає в царині художньої лексики, метафори його поезій витворюють нову естетичну реальність, яка не втратила своєї привабливості й донині.

Сподіваємося, що наше міні-дослідження стане поштовхом до подальшого висвітлення лірики нашого поета, скажімо, крізь призму інших літературознавчих методів і принципів.

Література

1. Есенин С. А. Избранные сочинения / С. А. Есенин / Сост., вступ. статья и примеч. А. Козловского. – М. : Худож. лит., 1983. – 432 с.
2. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / Микола Жулинський // Хвильовий М. Твори : У 2 т. – К. : Дніпро, 1990. –Т. 1. – С. 5-42.
3. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
4. Плющ Л. Його таємниця або «Прекрасна ложа» Хвильового / Леонід Плющ. – К. : Факт, 2006. – 872 с.
5. Суспільство // Україна молода. – 2010. – № 228 (3993). – С. 9.
6. Український сонет : Антологія / [Упоряд., вступ. ст. і прим. А. М. Добрянського]. – К. : Рад. письменник, 1976. – 232 с.
7. Хвильовий М. Твори: У 2 т. / Микола Хвильовий. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1 : Поезія. Оповідання. Новели. Повісті / Упоряд. М. Г. Жулинського, П. І. Майдаченка ; Передм. М. Г. Жулинського. – 650 с.

Тендітна Н.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2.091'06

**«ОСТАННЯ СПОВІДЬ» НАПІВПОРОЖНЬОГО БУДИНКУ
(за повістю О. Ульяненка «Сєдой»)**

На матеріалі повісті О. Ульяненка «Сєдой» автор досліджує дивний симбіоз напівпорожнього будинку та його мешканців. Зовсім сторонні люди, зближені умовами сумісного проживання, на певний момент стають здатними до співчуття або вбивства своїх сусідів. Не останню роль у виборі між цими двома вчинками відіграє і будинок. Але трагічні життєві історії його мешканців стають ніби останнім акордом і на шляху до його руйнації.

Ключові слова: самотність, приреченість, покинутість, співіснування, доля.

Тендитная Н.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

**«ПОСЛЕДНЯЯ ИСПОВЕДЬ» ПОЛУПУСТОГО ДОМА
(по повести О. Ульяненко «Седой»)**

На материале повести О. Ульяненко «Седой» автор исследует удивительный симбиоз полупустого дома и его жителей. Посторонние люди, объединенные условиями совместного проживания, на некоторое время становятся способными к сочувствию или убийству своих соседей. Не последнюю роль в выборе между двумя этими поступками играет и дом. Но трагические жизненные истории становятся как бы последним аккордом и на пути к его разрушению.

Ключевые слова: одиночество, обреченность, брошенность, сожительство, судьба.